PRINCIPY A TÉMATA GLOBÁLNÍHO ROZVOJOVÉHO VZDĚLÁVÁNÍ V PREGRADUÁLNÍ PŘÍPRAVĚ UČITELŮ

GLOBAL DEVELOPMENT EDUCATION PRINCIPLES AND THEMES IN PRE-SERVICE TEACHER EDUCATION

Blanka Zemanová[1], **Jana Stará**[1]

[1] Katedra preprimární a primární pedagogiky, Pedagogická fakulta, Univerzita Karlova, Praha

Abstrakt

Principy a témata globálního rozvojového vzdělávání (GRV) implementované do studijních programů připravujících budoucí učitele byly prozkoumány souborem kvalitativních metod. Prostřednictvím obsahové analýzy sylabů studijních programů, dotazníkového šetření a polo-strukturovaných rozhovorů s vysokoškolskými učiteli byla shromážděna data, která identifikují faktory klíčové pro kvalitní a efektivní výuku k sociální a environmentální odpovědnosti budoucích učitelů na místní i globální úrovni – metody a strategie výuky, které posilují aktivní zapojení studentů, bezpečné prostředí pro učení umožňující otevřené diskuse a ochota studentů k vlastnímu učení.

Klíčová slova: *globální rozvojové vzdělávání, vzdělávání ke globálnímu občanství, aktivní zapojení, studijní programy pro budoucí učitele, výukové principy a cíle*

Abstract

Global Development Education (GDE) principles and themes implemented into initial teacher trainings (ITT) at Czech universities were explored by multiple qualitative methods. Through content analysis of ITT syllabus, questionnaire survey and semi-structured interviews with university teachers we collected data describing factors that determine quality and effective teaching contributing to future teachers' social and environmental responsibility locally and globally—teaching methods and strategies to empower students to take action, a safe learning environment and the participation of future teachers in their own learning process.

Keywords: *Global Development Education, Global Citizenship Education, active engagement, initial teacher training, teaching principles and goals*

1 Úvod

Cílem výzkumného projektu „Sdílení zkušeností a rozvoj spolupráce mezi akademickými pracovníky připravujícími budoucí učitele" bylo zmapovat začlenění principů a témat globálního rozvojového vzdělávání (GRV) do pregraduální přípravy učitelů. Cílem bylo také identifikovat cíle takové výuky, metody a strategie, které významně přispívají k naplnění výukových cílů.

2 Teorie

V mezinárodním kontextu je globálně orientovaný obsah vzdělávání řazen k termínu Global Citizenship Education (Goren, Yemini 2017). V českém kontextu je souvisejícím konceptem globální rozvojové vzdělávání (GRV), které je ukotveno Strategií globálního rozvojového vzdělávání a osvěty o globálních souvislostech 2018–2030 (Strategie). Z tematického a principiálního rámce Strategie jsme v projektu vycházeli při mapování situace v pregraduální přípravě učitelů. Cíle a témata GRV (v mezinárodním kontextu GCE) mají silný kritický, transformativní a hodnoty utvářející aspekt (UNESCO 2015, Bosio, Torres 2019) ovlivňující výukové metody a strategie vhodné pro jejich začlenění. Koncepty související s principy a cíli GRV jsou často spojeny s inovativními přístupy (Yemini a kol. 2019), k větší angažovanosti studentů přispívá konstruktivistický přístup, badatelsky orientovaná výuka (Monroe a kol. 2019), skupinové diskuze, rolové hry, simulace, využití dokumentárních filmů, příběhů, kreseb a komiksů, studentské projekty se ukázaly jako efektivní pro hlubší porozumění studentů i jejich zapojení (McLean, L. a kol. 2008, Monroe a kol. 2019).

3 Metodologie výzkumu

K shromáždění dat byl použit soubor kvalitativních metod – obsahová analýza studijních programů, dotazníkové šetření, hloubkové rozhovory s vyučujícími předmětů začleňující aktuální globální témata a analýza výukových podkladů. 598 relevantních předmětů (povinných, povinně volitelných a výběrových) v rámci 74 studijních programů akreditovaných na pedagogických fakultách bylo zanalyzováno s cílem identifikovat začleněné principy a témata související s GRV. Cílem dotazníkového šetření mezi 180 vysokoškolskými učiteli

(návratnost 27 %) bylo prozkoumat četnost začlenění principů a témat GRV do vybraných předmětů, informační zdroje a existující spolupráci mezi univerzitními i mimouniverzitními subjekty. Cílem hloubkových rozhovorů a analýzy výukových podkladů bylo zjistit informace o způsobu a cílech výuky budoucích učitelů a zprostředkovat vhled do reality výuky GRV v jednotlivých studijních programech.

4 Výsledky

Většina analyzovaných předmětů zahrnovala některý z principů GRV, nejčastěji holistický pohled na svět, globální odpovědnost a otevřenost a kritické myšlení. Začleňována byla především témata související s globalizací, respektem k odlišnosti, rovnými příležitostmi a udržitelným rozvojem. Ve shodě s teoretickým rámcem respondenti dotazníkového šetření i hloubkových rozhovorů potvrdili, že výuka zaměřená na cíle a témata GRV směřuje především k rozvoji postojů a hodnot budoucích učitelů, proto ve výuce volí metody, které je stimulují a aktivizují jednání budoucích učitelů. V souladu s Woodem a kol. (2018) potvrzují, že základem aktivizujícího přístupu je podstatná hluboká znalost, proto vnímají potřebu i frontální přednášky. S tím souvisí i ochota budoucího učitele k vlastnímu učení. Podle respondentů je výrazným motivačním faktorem osobní relevance vzdělávacího obsahu (Monroe a kol. 2019), nebo jeho sporná (kontroverzní) povaha (Wood a kol. 2018). Ta podle respondentů může být i překážkou – citlivost tématu může způsobit jak jeho odmítnutí, tak odmítnutí jeho začlenění do výuky.

5 Závěry a diskuse

Výzkumný projekt (VP) odhalil, že GRV témata a principy byly často začleněny do předmětů primárně zaměřených na jiný koncept vzdělávání (př. koncept udržitelnosti, environmentální, multikulturní, interkulturní, ekologický). Ve shodě s McLeanovou a kol. (2008), které se zaměřila na překážky vnímané budoucími učiteli, řeší respondenti specifické překážky, př. široké spektrum témat GRV a jejich komplexnost přispívá ke zvýšeným nárokům na odbornost a čas vyučujících. Přesto VP odhalil, že není podpořeno sdílení odborných zkušeností a soustavný profesní rozvoj vysokoškolských učitelů v oblasti GRV. V souladu

se zjištěními McLeanové a kol. (2008) respondenti potvrdili, že aktér, který má klíčový dopad na profesní rozvoj vysokoškolských i budoucích učitelů v oblasti GRV a podporuje je prostřednictvím metodických materiálů i zahraničních stáží a výměn, jsou neziskové organizace. Na základě kurzů zaměřených na koncepty související s GRV bylo zjištěno, že dochází k signifikantnímu posunu postojů studentů, ne však k jejich občanské angažovanosti (Sklarwitz a kol. 2015). Podnětem k zamyšlení tak může být, jaké přístupy a metody mohou podpořit jednání budoucích učitelů v kontextu daných témat a principů.

Poděkování

Projekt „Sdílení zkušeností a rozvoj spolupráce mezi akademickými pracovníky připravujícími budoucí učitele“ byl podpořen v Českou rozvojovou agenturou (MZV) v rámci dotační výzvy „Globální rozvojové vzdělávání a osvěta“ v roce 2019.

6 Literatura

Bosio, E., Torres, C. A. (2019). Global citizenship education: An educational theory of the common good? *A conversation with Carlos Alberto Torres.* Policy Futures in Education – SAGE, 17, 745–760. https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000232993

Goren, H., Yemini, M. (2017). Global Citizenship edication redefiend – A systematic review of empirical studies on global citizenship education. *International Journal of Education Research*, 82, 170–183. https://doi.org/10.1016/j.ijer.2017. 02. 004

McLean, L., Cook, S., Crowe, T. (2008). Imaging Global Citizens: Teaching Peace and Global Education in a Teacher-Education Programme. *Citizenship Teaching and Learning*, 4, 50–65. https://www.academia.edu/4000666/Imagining_global_citizens_teaching_peace_and_global_educatio n_in_a_teacher_education_programme

Monroe, M., Plate, R., Oxarart, A., Bowers, A. & Chaves, W. (2019) Identifying effective climate change education strategies: a systematic review of the research. *Environmental Education Research*, 25, 791–812. https://doi.org/10.1080/13504622.2017.1360842

Sklarwitz, S., Fields, S., Seider, S., Didier, B. Changing attitudes, motivating action – Global Citizenship Identity Among Privileged Adolescents. *Research in Global Citizenship Education*, 189–213. https://search.ebscohost.com/login.aspx?authtype=shib & custid=s1240919 & profile=eds & ebv=EB & ppid=pp_Front_cover

UNESCO (2015). *Global Citizenship Education – topics and learning objectives.* Retrieved from https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000372327.locale=en

Wood, B., Taylor, R., Atkins, R., & Johnston, M. (2018). Pedagogies for active citizenship: Learning through affective and cognitive domains for deeper democratic engagement. *Teaching and Teacher Education*, *75*, 59–267. https://doi.org/10.1016/j.tate.2018. 07. 007.

Yemini, M., Tibbitts, F., Goren H. (2019). Trends and caveats: Review of literature on global citizenship education in teacher training. *Teaching and Teacher Education*, *77*, 77–89. https://doi.org/10.1016/j.tate.2018. 09. 014